

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Vniuersa Theologia Scholastica, Speculatiua, Practica

Ad methodum S. Thomæ, quatuor Tomis comprehensa

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1626

[Quest. I. De Creatione mundi corporei in genere.]

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72856](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72856)

DISPUTATIO VI.

De Creatione mundi corporei, tam cœlestis,
quàm sublunaris; adeoque de opificio
sex dierum.

S. Thomas I. p. q. 45. 46. 47. & q. 65. vsque ad 102.

Argumentum & ordo Disputationis.

Post tractationem de Angelis, agit S. Thomas, de creatione mundi corporei, descripta cap. 1. Genesis; cuius in hac parte methodum sequimur. Interponit vero idem S. Thomas à quæst. 75. vsq; ad quæstionem 89. prolixam disputationem de homine, eiusq; naturalibus potentis; sed qua tota ad Philosophos pertinet; qua proinde omissa, in id potius incumbemus, ut quando inter opera creationis citat. Genes. 1. cap. tam sepe est enucleate de cœlo, firmamento, ac syderibus agitur, naturam ac proprietates cœlorum, hodie tantopere inter Theologos naturalesq; Philosophos, ac Mathematicos controuersas, iuxta scripturam sacra, ac SS. Patrum doctrinam, quoad fieri potest, explicatas reddamus: uti iam antea fecimus, in proprio de cœlis opusculo, edito ineunte Anno M. DC. XXI. ex quo huc pleraq; (nostris rebus nostro iure est arbitrato vsi) mutata tamen nonnihil methodo, in gratiam Lectoris transferemus; præsertim quando eam disputationem multis viris doctis non improbatam fuisse perspeximus.

Quinq; autem quæstionibus uniuersam hanc disputationem complectemur. I. De creatione mundi corporei in genere. II. De opere prima diei; nimirum cœlo, terra, & luce. III. De opere secunda diei; nimirum Firmamento, ac soliditate cœli; itemq; de aquis superioribus & inferioribus, quas diuidit firmamentum. IV. De opere tertia & quarta diei, nimirum congregatione aquarum, germinatione terra; deq; syderibus, ac cœlo sydereo. V. De opere quinta & sexta diei; nimirum de animalibus terra; atq; homine.

D V B I V M I.

Quid, & quarum rerum proprie sit creatio: an sit actio immanens in Deo, vel potius transfrens; & qualis.

S. Thom. 1. 2. q. 45. a. 1. 3. 4.

TOta hæc questio de Creatione in genere, per se quidem ac sua natura antecedit omnem tractationem de Creaturis in particulari; quare etiam à S. Thoma 1. part. q. 45. & sequentibus tribus, Tractationi de Angelis merito anteposita est: sed quia maximam habet affinitatem cum creatione mundi corporci, atque etiam vt materia de Angelis magis esset simplex & inter se coniuncta, atque à reliquis separata, consultius existimaui, eam in hunc locum transferre.

Quod vero ad præsentem dubitationem spectat, quatuor quaritur; 1. quid sit creatio. 2. quibus rebus proprie conueniat creari. 3. An sit actio immanens in Deo, vel transfrens. 4. Qualis.

3 Quod ad primum atinet, sermo est de creatione proprie dicta, prout opponitur generationi, aliisque mutationibus. Et certa atque ab omnibus recepta est doctrina S. Thomæ hic q. 45. a. 1. argum. *sed contra*, & resp. ad 3. vbi cum glossa super illud Genes. 1. *In principio creauit Deus celum & terram*, dicit Creare esse *aliquid ex nihilo facere*, seu producere; quo fit, vt creatio sit productio rei ex nihilo, seu ex non ente; Quod declarans ait, illud *Ex nihilo*, non designare causam materialem, sed *ordinem tantum*, vtique solum cum respectu rationis: quia res creata ad nihilum non habet respectum realem, vt recte notauit Gregorius de Valentia disp. 3. q. 2. pun. 1. *Sicut cum dicitur*, inquit, *post mane, fit meridies*.

4 Et addit, cum ordinem dupliciter ijs verbis significari posse; affirmatiue scilicet, & negatiue. Affirmatiue quidem, quando illud, *Ex nihilo*, ita accipitur, vt negatio subiungatur præpositioni *Ex* quasi nimirum dicas, *Ex non aliquo*, seu *Ex non ente*: negatiue autem, quando negatio intelligitur anteponi præpositioni; ita vt sensus sit, *Non ex aliquo*. Et utroque modo, inquit, *verificatur illud*, cum (in descriptione creationis) dicitur, *Ex nihilo aliquid fieri*; cum aliquo tamen discrimine, vt mox addit: *Nam primo modo præpositio Ex importat ordinem (nudum cuiusdam prioritatis.) Secundo modo importat habitudinem cause materialis, quæ negatur*. Ita S. Thomas; Quod intelligendum iuxta ea, quæ dicuntur dub. 3. vt prior expositio posteriorem fulciat; nec ab ea planè seiungatur.

5 Eodemque modo Creationem definierunt Hugo Victorinus lib. 1. de sacram. part. 1. cap. 1. Anselmus. c. 8. Monolog. & consentiunt Scholastici in 2. d. 2. Ratio est. Quia creatio, prout ab alijs mutationibus seu productionibus differt, est emanatio seu productio totius Esse: Ergo nullum esse præsupponitur ad creationem, adeoque est productio ex nihilo. Consequentia probatur: quia in nulla

productione præsupponitur id quod fit, sed potius priuatio seu negatio eius quod fit; sic enim homo fit ex non homine; album ex non albo, &c. cum ergo totum Esse rei per creationem producatur, necesse est, vt nihil ipsius rei præsupponatur, proinde Creatio est productio ex nihilo. Quare etiam ex communi fatetur Vasquez hic d. 172. c. 3. particulam *Ex* saltem significare ipsi? Nihili velut termini à quo antecessionem naturæ, vt docuit etiam Scotus in 2. d. 1. q. 2. et si quidam etiam antecessionem temporis requirant, de quo dub. 3.

Quod ad secundum atinet, recte docet idem S. Thomas ead. q. 45. art. 4. Creari proprium esse substantentium; *sive sint*, inquit, *simplicia, sicut substantia separata, sive sint composita, sicut substantia materiales*. Vbi ex preesse docet, etiam composita materialia proprie creari. Ratio est. Quia creari cum terminetur ad Esse, non nisi ijs proprie conuenit, quibus proprie & simpliciter conuenit esse; hoc autem non conuenit nisi substantentibus. Idè probat in argum. *sed contra* ex illo Gen. 1. v. 1. *In principio creauit Deus celum & terram*; vbi creationem proprie accipi supponit ipse, & omnes communiter affirmant: speciatim Molina tract. de oper. sex dierum disp. 2. ex instituto probat, celum, vna cum terra & aqua, *productum à Deo fuisse ex nihilo, per creationem preesse sumptam*.

Nec obstat, quod composita non sunt ex nihilo, sed ex suis principijs componentibus, quæ natura priora sunt ipso composito. Nam vt ipsemet S. Thomas cit. q. 54. art. 4. ad 2. respondet, Creationi non obstat, quod compositum sit ex præstentibus natura principijs, si modo nullum ex ijs tempore præcesserit. *Quia compositum*, inquit, *sic dicitur creari, quod simul (tempore) cum omnibus suis principijs in esse producitur*. Idem docet Gregorius de Valentia disp. 3. q. 2. p. 1.

Qua de causa non probatur, quod Vasquez hic disp. 174. cap. 4. num. 17. & cum eo nonnulli recentiores docent, *compositum secundum rationem compositi nunquam creari, sed ex aliquo produci; etiam si secundum se totum omnino incipiat: eo quod vocula, Ex nihilo, in definitione creationis posita, excludat omne subiectum, vel etiam principium constitutum, quod saltem natura prius sit*. Id quod etiam sensisse putat Gabrielem in 2. distinct. 1. q. 4. a. 1. Sed hoc plane repugnat S. Thomæ, & comuni antiquorum Theologorum sententiæ, vt dictum.

8 Rectius idem Vasquez disput. 172. cap. 3. num. 10. rationem creationis proprie & strictè acceptæ explicans, ait, *perinde esse rem ex nihilo, tanquam ex termino à quo, produci, atque nihil præexistere ante productionem, quod ad illius rei constitutionem quodammodo pertineat: vel quod idem est*, inquit, *atque rem fieri secundum se totam*, seu vt dixerat S. Thomas loco citato ad 2. *simul (vtique tempore) cum omnibus suis principijs in Esse produci*.

Ex quo colligitur, cum in vno eodemque instanti temporis, celum factum sit secundum se totum atque in Esse productum, cum omnibus suis principijs; nec adeo vllum ex his ante instans illud productionis præxiterit, proprie vtique celum ex nihilo creatum dici debere, etiam si natura prius, quam forma eius, ipsumque totum cæli

produ-

producereur, præcesserit materia: vt etiam in terra accidit, iuxta illud Sap. 11. v. 18. *Omnipotens manus tua, qua creauit orbem terrarum ex materia inuisa.*

9 Quod ad tertium atinet, cõtrouersũ est; quid à parte rei sit hæc productio, quam diximus esse creationem. Etenim S. Thomas cit. q. 4. a. 3. in corp. & ad 1. dicit, creationem actiue sumptã, significare actiue diuinã, (vtiq; in relectionem aut volitionem) *qua est eius essentia, cui relatione (rationis) ad creaturã passiuã acceptã nihil aliud esse, quam relationem quandã creaturã ad creatorẽ, vt ad principium sui esse.* Quod ita est simpliciter asserunt & tuerentur Caietanus, & Thomistæ ibidem, iuxta Richardum in 2. dist. 1. a. 1. q. 2. & 3. Durandus q. 2. Capreolus q. 2. & Ferrariensis 2. cont. gẽt. c. 16. & 18 quos sequitur fere Gregorius de Valentia hic disp. 3. q. 2. pun. 2. Vasquez hic disp. 173. c. 2. vbi dicit, creationem nihil aliud esse, secundũ re, præter relationem ipsam creaturã pãdẽtis à creatore. Differt tñ à sententia S. Thomæ, dum negat, actionem ipsam creationis in Deo esse. Air n. n. 4. *Actio ex passio, qua sunt motus, sunt in passio: sed actio, qua non est motus, in agente, passio vero est in passio. Quocirca creatio actio esset quidẽ, inquit, in Deo create, sicut et relatio creatoris, nisi alias ipse nõ esset, capax actus relationis ex respõse.* Nec videtur dislicere Scotus in 2. d. 1. q. 5. nisi quod sentit, creationem esse relationem transcendentalem, vt refert et Caietanus hic q. 5. a. 3.

10 Fundamentum est. Nam si actioni desit ratio motus & transmutationis, nihil aliud videtur superesse, quam pura relatio; nec alio modo à nobis explicari, aut etiam intelligi potest, quam cõceptu solius relationis: talis autẽ actio, est creatio, eo ipso, quod non habet, nec supponit subiectũ, quod vtiq; termino à quo, & ad quem substando, moueatur aut mutetur.

11 Nihilominus verior, & receptã Philosophiæ conformior sententia est, creationem non esse quidẽ proprie motũ, aut mutationem, vt cum S. Thoma loc. cit. fatetur omnes, esse tñ in ipsa creatura modum quandam absolutum, nõ realiter strictẽ, sed modaliter distinctum à creatura, cum respectu transcendentali ad Deũ creatorem, quo creaturã ex Deo emanant, quiq; adeo habeat, veram & propriam rationem, tum influxus cuiusdam & actionis transeuntis, tum passionis, adeoq; dependentiæ, diuerso respectu. Ita post Egidium, Ockamum, Gabrielem, Argentinam, Aureolum, docent Molina hic cit. q. 45. a. 3. & Suarez Metaph. disp. 20. sect. 25. Fauet etiam ipse S. Thomas in 1. d. 40. a. 1. ad 1. quatenus creationem vocat *actionem transeuntẽ, & æquiparat illam calefactioni.* Sed & Gregorius de Valentia q. 3. pun. 1. expresse docet, Deum non producere creaturas per respectum, siue sit rationis, siue realis; sed per aliquid prius eo respectu, &c.

12 Probatũ. Tum quia creatio nõ minus sortitur nomen ab effectu transeunte, quã calefactio aut frige factio: Est ergo nõ minus, quã ille, idẽ cũ suo termino, adeoq; in ipsa creatura quasi recepta. Tum quia iuxta vniuersalẽ Aristotelis doctrinam, omnis actio trãsiens transit extra agẽs, & recipitur in subiecto passio; trãsiens a. est, cuius terminus proprius & intrinsecus est, aliquid extra principium agens productũ; vt in creatione accidit. Tum quia nulla actio vel passio est mera relatio; alioquin n. actio poneretur in prædicamento relationis. Tum quia relatio prædicamentalis ad agens sequitur actionem vel passionem tanquã fundamentũ; quã proinde debent esse distincta ab ipsa re-

latione prædicamentali. Antecedens probatur. Quia relatio ad agens, requirit necessãriõ aliquod fundamentum, vt patet: nec vero aliud in præsentia assignari potest, quam ipsa realis processio seu dependentia creaturã à creatore, quã sub ratione dependentiã à Deo, est creatio passiuã, sub ratione autem influxus rei creatæ suum esse tribuentis, est creatio actiua: quandoquidem ipsa essentia, aut volitio, seu cognitio diuina, cum ab æterno sint in Deo, per se immediate nequeunt esse proximum & immediatum fundamentum eiusmodi relationis temporalis. Tũ quia voluntas & intellectus diuinus, actusque earundem potentiarum, sunt principium quo creationis: Ergo non sunt ipsa creatio. Deniq; verius est, potentiam executiuam in Deo, quã est immediatum principium creationis, esse ratione distinctam ab intellectu & voluntate, seu actibus intelligendi & amandi eiusdẽ Dei, vt suo loco dictũ disp. 2. q. 1. dub. 2. Ergo creatio, quã formaliter & immediate est actus potentia executiue in Deo, non est ipsa intellectio aut volitio diuina, aut vllus omnino actus immanens in Deo.

13 Ad fundamentũ oppositum, negatur assumptum: quia ratio, cura actio & passio nõ sunt purẽ relationes, sed aliquid distinctum à relatione, nõ est ratio mutationis vel motus; sed id potius habent ex cõmunissima ratione sua, quatenus actio & passio sunt, vt dictũ.

Quod vero præterea S. Thomas, Caietanus, aliiq; nonnulli in contrarium citati authores, vniuersim subinde indicant, actionem etiam transeuntem esse in ipso agente formaliter, suppono ex cõmuni Philosophia parum esse probabile. Deniq; notandum, etsi creatio formaliter non sit pura relatio, vt dictum, eam tamen esse fundamentum relationis realis & prædicamentalis in creatura resultantis; eum è contrario relatio Creatoris ad creaturam sit tantum rationis; iuxta S. Thomam hic cit. q. 45. art. 3. ad 1.

14 Quod ad quartũ atinet, controuertitur, an Creatio, siue consideretur vt actio, siue vt passio, sit in aliquo prædicamento. Cuius difficultatis decisio pãdet ex eo, an sit verũ accidens. Etenim non esse verũ accidens, vrget ratio S. Thomæ, quã ipse sibi obiicit cit. a. 3. obiect. 3. Si enim esset verum accidens, tunc vt sic formaliter esset in subiecto; nec vero subiectum eius aliud esse posset, quam ipsa res creatã: at vero hoc est impossibile. Quia subiectũ prius est accidente, & cõseruat accidens: res vero creatã, cũ sit terminus creationis, in quantum actio est vel passio, posterior est ipsa creatione: quandoquidem vniuersim terminus est aliquid posteriõs actione & passione, cuius est terminus.

15 Ad hoc argumẽtũ respondet S. Thomas 1. p. q. 45. a. 3. ad 3. quod *Creationis secundum quid significatur vt mutatio, creaturã est terminus; sed secundum quod vere est relatio, creaturã est eius subiectum, & prius cũ in esse, sicut subiectum accidente; sed habet quandã rationem prioritatis ex parte obiecti, ad quod dicitur, quod est principium creaturã.* Ita S. Thomas: & sensus videtur esse, creaturã nõ esse vere & proprie terminũ creationis, sed significari per modum termini, si cõsideretur creatio per modũ mutationis, cũ tñ re ipsa non sit mutatio. Re ipsa vero creaturã esse subiectũ creationis, in quãtũ nuda relatio est, vt esse iã antea dixerat S. Thomas, ac proinde nihil ob stare, quo minus creatio sit verum accidens, & in prædicamento Relationis. Sed reuera hæc responsio non satisfacit; quia creatio, et-

iam si non sit mutatio, est tamen vera actio, seu productio adeoq; via ad creaturam, velut terminum, siue interim sit mera relatio, siue modus absolutus; id quod etiam fatetur Vasquez cit. disp. 173. c. 2. n. 5.

16 Qui tamen nihilominus negat, creationem esse in aliquo prædicamento; quia siue sit modus absolutus, siue, ut ipse putat, mera relatio, non est tamen verum accidens; eo quod non sit aliquid ex natura rei distinctum à substantia; cum tamen, etsi quidem vniuersim non requiratur, ut prædicamenta omnia distinguantur inter se ex natura rei, certe tamen ad verum accidens prædicamentale requiratur, ut à substantia à parte rei distinguatur; quandoquidem alias non est verum & reale accidens substantiæ.

17 Sed nec ista responsio probatur. Quia cum creatio sit vera productio substantiæ, omnis a. productio rei create ex natura rei distinguatur ab ipsa re producta, non videtur recte negari, creationem ex natura rei (modaliter) distinguari à re creatâ. Et confirmatur. Quia creatio secundum sententiâ, quâ sequitur Vasquez, à parte rei formaliter est relatio; res autè creatâ formaliter non est relatio. Taceo, quod creatio formaliter nõ semper durat, quâ diu res est, ut expresse docet S. Thomas cit. q. 45. a. 3. ad 3. vbi ait: *Neq; tamẽ oportet, quod quâ diu creatura sit, dicatur creari; quia creatio importat habitudinem creaturæ ad creatorem, cum quadam nouitate seu inceptioe.* Sed de hac re plura dubio 3.

18 Respondeo igitur, creationem, siue consideretur, ut est actio, siue ut est passio, conuenire quidem cū accidente in hoc, quod nullo modo est, nec esse potest sine substantia, cui quasi inexistat, siue cum qua identificetur; reuera tamen verũ ac propriũ accidens non esse; ac proinde nec in prædicamento actionis constituitur. Tum quia constituitur vnũ per se cum substantia rei create, de cuius substantia est illa dependentia à Deo, per actionem, quæ est creatio, saltẽ si consideretur simul, prout est conseruatio. Tum quia ex natura sua independens est à subiecto; si quidem hoc de ratione eius est, quod sit actio, seu productio independens à subiecto. Alia ratio est calefactionis, uti pater; alia itẽ (ex parte) ratio generationis substantialis; siue hæc consideretur, ut est productio forme substantialis; hæc enim sit depẽdet à materia, velut subiecto; siue ut est vnũ materia cum forma, nam & hæc sit dependenter ab extremis vnĩedis, natura præsuppositis, in quorũ vno vel utroq; inhæret vnũ; siue interim generatio seu actio substantialis sit in prædicamento actionis, siue non; de quo Philosophi disceptant.

19 Est ergo actio creationis, modus quasi quidã substantialis, qui proprie non dependet à subiecto; tamen nullo modo esse possit nisi per identitatem cū re modificata, hoc est, creaturâ. In qua re conuenit aliquo modo cum actione illa, per quã quantitas in Eucharistia conseruatur sine subiecto; quia neq; ista actio formaliter ut sic inhæret, aut inhære potest in aliquo tanquã subiecto, quia est via, per quã quantitas ponitur extra subiectum, ut docet Albertinus t. 2. Prædicam. Quantit. disp. 1. q. 3. n. 11. Vbi tñ nihilominus addit, actionem, per quã quantitas conseruatur sine subiecto, habere rationem accidentis; quia ad hoc, inquit, sufficit, ut illa actio sit via ad terminũ accidentalem & sit inseparabilis saltẽ naturaliter à suo termino, & non faciat vnũ per se cum illo, de quo a. hbi.

DVBIUM II.

An proprium sit solius Dei creare.

S. Thom. 1. p. q. 45. a. 2. 5. 6. 7. 8.

Supponendũ in hac re primo, tanquã ex fide certum, Deum re ipsa, tanquã causam principalem & independentem, creasse & produxisse cœli & terræ; adeoq; totum mundum, & omnia quæ in ipso comprehenduntur; creando nimirum propria creatione saltẽ Angelos, animas, & materiã primã; quæ sine cõtrouersia capaces sunt propriæ creationis, nec possunt nisi per propriã creationem existere; quicquid sit de creatione compositorum, (de quib. actũ dub. 1.) quæ tamen ipsa quoq; iuxta fidem, velut causã principalis produxit, quicquid hæretici mox citandi dixerint: Pater hoc ex innumeris scripturæ locis, præsertim Gen. 1. Neq; vero creare est proprium alicuius persone, iuxta cõmunem S. Thomæ q. 45. a. 6. sed conuenit omnibus tribus personis, & earum singulis, secundum essentiam, nimirum reduplicatiue; nã specificatiue conuenit & singulis quoad propriam personalitatem; quo modo intelligẽs Gregorius de Valentia disp. 3. q. 2. pun. 3. Interim tamen vi quadam appropriatione Patri tribuitur potentia, Filio sapientia, Spiritui sancto bonitas, ita creatorẽ esse, attribuitur Patri; ut ei qui non habet virtutem creandi ab alio; Filio tribuitur, quod per illum creata sint omnia; Spiritui sancto, quod per illum gubernentur omnia, ut docet S. Thomas cit. q. 45. a. 6. de qua res supra disp. 4. q. 1. dub. 7.

Secundo suppono, re ipsã solum Deum creasse & produxisse mundum ex nihilo, uti eadẽ scriptura testatur; Genes. 1. & definitur in Concilio Lateran. cap. Firmiter, de sum. Trin. & fid. Cathol. & docet S. Thomas q. 44. a. 1. & q. 65. a. 3. etsi id perperam negatum olim fuerit à multis hæreticis, qui aut totius mundi, aut saltẽ rerũ corporearũ, vel certe quarundã singularium rerum productionem, Deo abrogatã, Angelis, aliisue Virtutibus seu intelligẽtiis, aut malo cuidã Principio tribuerunt. In quib. fuerunt. Simon Magus, apud Irenæum l. 1. aduer. heres. c. 20. & Menander eiusdem Magi discipulus apud Irenæum ibidẽ c. 21. item Saturninus, apud Irenæum ibidem, Tertullianus lib. de præscript. & Augustinus lib. de hæres. har. 3. item Basilides Menandri discipulus, apud eundẽ Irenæum l. 1. c. 23. item Carpocratiani & Gnostici apud Irenæum c. 24. qui hæretici omnes dicebant, mundum non à Deo, sed ab Angelis conditũ fuisse; in qua re tamen variabant, vel videre est apud citatos, & notauit Gregorius de Valentia disp. 3. q. 1. pun. 1. Huc spectant etiã Cherintus apud Irenæum cap. 25. & Manichæi, apud Augustinũ hæres. 46. & Epiphanium hæres. 66. item Audiani apud Theodoretum l. 4. hist. c. 10 & lib. 4. hæret. fab. & apud Augustinum hæres. 75. Deniq; Albigenes cum Manichæis senserunt, creaturas visibiles non esse à Deo bono, sed à malo Deo, ut inter alios errores eorundem refert Antoninus 3. part. hist. tit. 19. cap. 1. Quæ omnia manifeste aduersantur scripturæ Gen. 1. Item Plal. 145. v. 6. *Qui fecit cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt.* Quod etiã habetur Act. 14. v. 14. Et Rom. 11. v. 36. *Quoniam ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia.*

His positis, est Assertio I. Solius Dei velut causæ principalis adeo proprium est creare, seu re aliquam ex nihilo producere, ut id nec secundũ absolutã Dei

poten-

potentiâ, creaturæ cōuenire possit. Ita docet S. Thomas cit. q. 4. 5. a. 5. & conseruentur omnes Doctores, cū Magistro in 2. dist. 1. excepto Durando ibid. q. 4. vbi affirmat, posse aliquâ creaturam produci, cui velut principali agētī natūa virtute cōueniat creare. Quæ sententiâ aperte aduersatur non solū ceteris Scholasticis omnibus, sed et SS. Patribus, contra Ariū disputantibus, qui ex eo et probant, Filium esse verū Deū, quia fuit principium creationis, per quod facta sunt omnia: vbi plane supponunt, nullam creaturâ posse esse causam principalem creationis, et secundum potentiâ Dei absolutam. Vide Athanasium serm. 3. cōt. Arianos, Cyrillum Alexandrinum l. 2. in Iulianum, Basilium l. 4. cont. Eunomium, Augustinum lib. 9. de Gen. ad lit. & l. 12. de ciuit. c. 24. & l. 3. de Trin. c. 8. Quo fit, vt opposita sententiâ Durandi non solum improbabilis, sed etiam non admodum tuta in fide existimatur.

Ceteri rationem contradictionis hac in re ostendere, difficile est, vt videre est apud Gregoriū de Valentia hic disp. 3. q. 2. pun. 4. Suarez Metaph. disp. 2. o. sect. 2. Vasquez disp. 175. c. 1. & 2. Albertinū tom. 1. princ. 1. coroll. 17. Et quidē Suarez loc. cit. tandē fatetur, potētiâ a posteriori, & ex ipso facto probari, hanc impossibilitatē, quā vlla ratione a priori. Eodē modo Gregorius de Valentia loc. cit. ait, se rationem huius a priori nondum competentem habere, tamen, propter scripturæ & Patrum auctoritatem, huic sententiæ adherendum esse.

Mihi tū satis firmæ videntur tres rationes S. Thomæ, quarū prima sumitur ex ipso hic cit. q. 4. 5. a. 5. & est talis Quia creare est producere re. non tū vt est in certo genere entis, puta hominis, lapidis, &c. sed etiā absolute, vt ens est. Sic n. ex nihilo tota; ipsumque adeo esse, et vt præcisè esse est, accipit per creationē: Debet ergo creans principali virtute, potestatem habere super ens creabile, vt tale est: at qui hoc est impossibile, vlli creaturæ; non solum quia non potest dari creatura suprema, qua nequeat esse perfectior, quaque adeo vim habeat producendi ceteras res omnes, sed etiam quia talis creatura deberet posse producere se ipsam: cū & ipsa sit ens creabile: hoc vero manifeste implicat cōtradictionē: Ergo & illud, ex quo sequitur.

Secunda ratio colligitur ex eod. S. Thomæ q. 3. de potentiâ 4. quā ceteris præfert Albertinus loc. cit. a. n. 2. Quia actio transiens, respectu principalis agētis, non potest habere altiorē modū essendi, quam actio immanens eiusdē; cū hæc sit potior, nobilior, & radix alterius: at qui impossibile est, vt actio immanens vllius creaturæ formaliter vt sic habeat esse per se subsistēs, & independens à subiecto; cū necessario sit accidens, nec dari possit vllū ens creatū, in quo non sit cōpositio actus & potentia, seu subiecti & accidentis, vt suppono ex dictis de simplicitate Dei disp. 2. q. 3. dub. 1. Ergo nec actio eiusdem transiens potest esse per se subsistens, & à subiecto independens: quod si dependens est, non potest esse creatio, vt pater.

Tertia ratio est eiusdē S. Thomæ hic cit. q. 4. 5. a. 5. ad 3. Quia ad creandū requiritur potentia agendi infinita; quæ impossibilis est creaturæ. Assumptū probatur. Quia in agente tanto maior virtus requiritur, quanto potētiâ passiuā est magis remota ab actu; minusque ad actū proportionata; cum ergo in creatione nulla penitus supponatur potētiâ passiuā, nullaque sit proportio inter nullam potētiâ passiuā, & aliquam

potentiâ passiuā, quā agens naturale ad agendū supponit, fit vt infinita virtus seu potentia in principio principali creationis requiratur. Oppugnat quidem hanc rationem Albertinus cit. tom. 1. princ. 1. coroll. 17. num. 11. ratus, non requiri ad creandū virtutem infinitam in agente, sed actum purum; ex quo quidem infinitas inferitur. Sed probabilitatem argumento non adimit.

Assertio II. Probabilius videtur, secundum absolutam Dei potētiā, posse creaturam assumi à Deo, & adhiberi, velut instrumentum supernaturale physicum ad creandū. Hæc assertio non est certa, sed solum videtur probabilior, vt dictū: est enim hæc res inter Doctores etiam nū hodie admodū cōtrouersa.

Et enim negatiuam sententiā tradunt, vt apparet, S. Thomas hic cit. q. 4. 5. a. 5. & 2. cont. gēt. c. 2. 1. item Ferrarientis, Caietanus, & recentiores Thomistæ ibid. Albertus in 2. d. 1. a. 7. Scotus in 4. d. 1. q. 1. Richardus dist. 5. Hieronymus q. 2. quos sequuntur Gregorius de Valentia disp. 3. q. 2. pun. 4. Molina q. 4. 5. a. 5. disp. 2. Foleca 5. Metaph. c. 2. & Vasquez hic disp. 176. c. 2. & 3.

Ratio præcipua est. Quia putant, esse de ratione instrumenti physici, vt habeat in passo propriā, & sua virtute natūa actionē præuiam, quasi dispositiuā ad principalem effectū; quæ non potest habere locū in creatione, vt patet. Addit Vasquez c. 3. ex eodē fundamento, non esse vim seu potētiā obedientialem actiuam in Sacramētis, aut in humanitate Christi, ad gratiam physice producendam, nec in rebus vllis ad vllōs effectus supernaturaliter producendos, nisi ad quos res ipsæ habeant connaturalem quandam proportionē: quæ tamen qualis sit, non potest explicari.

Quare in hac re proprie Philosophica, veriorē existimo cōtrariam sententiā affirmatiuā; quā olim tradiderunt Magister in 4. dist. 5. c. vlt. & S. Thomas ibid. q. 1. a. 3. quæst. iun. 3. ad 4. & in 2. dist. 1. q. 1. a. 3. & tunc Suarez Metaph. disp. 2. o. sect. 3. Albertinū tom. 1. princ. 2. coroll. 1. n. 3. 2. aliique recentiores cōplures. Fundamentū est. Quia nulla potest ratio cōtradictionis adferri, nec et vlla ratio a posteriori, qua probetur hæc impossibilitas. Allatas n. esse falsas, suppono ex materia de Incarnatione, & de Sacramētis, vbi de potētiâ actiuā obedientiali ex instituto agendum est. Quod si principia illa admitterentur, tū nec verba Consecrationis possent esse in instrumentū Physicum transubstantiationis, nec vlla Sacramenta instrumenta Physica sui effectus; nec ignis infernalis instrumentum physicum ad cruciandos dæmones; quorum hoc refutauimus disp. præced. q. 6. dub. 6. illa autem falsa esse dicitur suo loco.

Accedit, quod si S. Thomas hic cit. q. 4. 5. a. 5. accurate legatur & expendatur, vix possit aliū sensum admittere, quam non posse dari instrumentū creatum, quod habeat vim connaturalem, & sua natura ordinatā ad creationē; sicut calor habet vim ad producendū ignē; de quo non est difficultas, vt recte Suarez loco citato. Ita n. inter alia habent verba S. Thomæ: *Causa secunda instrumentalis non participat actionē causæ superioris, nisi in quantum per aliquid sibi propriū dispositiue operatur ad effectum principalis agentis. Si igitur nihil ibi ageret, secundum illud, quod est sibi proprium, frustra adhiberetur ad agendum. &c.* Quæ verba non significant absolutam impotentiam; sed id quod iuxta rerum naturam fieri solet & potest.

D V B L V M III.

**ANES quomodo mundus corporeus
cœperit: & an aliqua creatura
per absolutam Dei potentiam
potuerit esse ab aeterno.**

S. Thom. 1. p. q. 46. aa. 3.

IN hac re certum est primo, mundum corporeum aliquando cœpisse, nec ullam creaturam, prout re ipsa actualiter existit extra suas causas, re ipsa fuisse cœternam Deo, nec participata quidem æternitate, vt passim Scriptura & fides docet, & probatū est supra disp. 2. q. 5. dub. 2. & q. 8. dub. 6. p̄cipue vero cōstat ex illo Gen. 1. v. 1. *In principio creauit Deus cœli & terrā;* vbi nomine *principii* significari principium tēporis (aliis interim bonis explicationibus non exclusis, iuxta Augustinū l. 1. in Gen. ad lit. c. 2. & S. Thomā hic q. 46. a. 3.) cōmuniter tradunt SS. Patres, & definitur in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. & refertur cap. *Firmius*, de sum. Trin. & fid. Cathol.

Eadē quoque mundi inchoationem fuit cōmūnis sententia veterum Philosophorū, vt testatur ipse Aristoteles l. 1. de cœlo tex. 102. licet ipse variis locis, & constanter mundum ab æterno fuisse docuerit, vt videre est apud eund. lib. 8. Physic. & l. 1. de cœlo. & l. 2. de generat. & l. 2. Metaph. nec videtur dissentire Auerroes 8. Physic. & lib. 1. de cœlo. Idē tribuunt Platoni Porphyrius, Iamblichus, Plotinus, Proclus, Apulei⁹, & alii: sed verius videtur, Platonē quoque antiquis Philosophis adhæsisse, vt referunt Cicero in Tuscul. quæst. Laertius in vita Platonis, Philo su dēus, Rutarachus, Aphrodisæus, & testatur ipse Aristoteles lib. 8. Physic. c. 1. tex. 10. & satis colligitur ex ipsi⁹ Platonis libris, Timæo, Critia, & libris de Repub. si bene expēdantur. Nec defunt, qui etiā Aristotelem ab eo errore vindicare cōtētur, quasi solum ad hominē fuerit argumentatus, nec, nisi per motum, vt veteres dicebāt, mundum incipere non potuisse, demonstrare voluerit, in quibus est S. Thomas hic q. 46. a. 1. Albertus 8. Physic. tract. cap. 1. Argentina in 2. dist. 1. q. 2. a. 1. Sed Aphrodisæus, & veteres Interpretes repugnant, nec facile ipsa Aristotelis lectio, & tam frequēs ac iterata repetitio eiusdem sententiæ eā explicationē admittit, vt recte notarunt Conimbricenses lib. 8. Physic. c. 2. q. 3. a. 1. & sequitur Vasquez disp. 177. cap. 1. cū si contrarium sibi persuaserint Gregorius de Valentia disp. 3. q. 3. pun. 1. & nonnulli alii.

Alius fuit error Platonis, & Platoniorum, qui saltē materiam Deo cœternam & ingentam fuisse tradiderunt, quod ē Pythagorici & Stoici tradiderunt, & secuti sunt multi hæretici, vt Marcion, apud Tertullianū lib. 5. cont. eundē, & Hermogenes apud eundē in proprio lib. cōt. Hermog. vbi Tertullianus eos, qui ita senserunt, vocat *hæreticos materialios*: item Manichæi, apud Gregorium Nyssenum lib. de opific. hom. c. 23. & Augustinū hæresi 59. tamen nullus hæreticorū mundum ipsum fuisse æternū docuerit, vt notarunt Gregorius de Valentia cit. disp. 3. q. 3. pun. 1. & Vasquez disp. 177. ca. 1. Et vero præter alias rationes congruentiæ, adductas à Valentia loc. cit. quib. probatur, mundū non fuisse æternū, optimū ē, & quasi morale argumentū sumitur ex eo, quod nulla extant antiquitatis monumenta, quæ superent memoriā

quing; vel sex millū annorum. Etenim ex historiis profanis vetustissima creditur esse ea, quam Berofus Chaldeus conscripsit, quæ tñ non excedit memoriā diluuii Noetici, vt testatur Ioseph. l. 1. cōt. Apionē. In sacris antiquissima est Moysis, vt ostendunt Iosephus ibidē, Iustinus Apolog. 2. Clemens Alexandrinus l. 1. Strom. Tertullian⁹ in Apologet. c. 19. Augustin. l. 18. de ciuit. c. 37. Et ea tñ ipsa Moysis historia, memoriā solum mille ducentorū & 50. circiter annorum ante diluuiū, & in ea ipsam quoque mundi originē cōplexa est. Cum autē à diluuiū vsq; ad hoc tempus secundum Chronologiā Hebræorum, non fluxerint plures, quā ter mille nongentū & viginti octo anni; vel secundū Chronologiam LXX. Ecclesiæ & SS. Patribus magis vtitam, quater mille, quadringenti, octoginta, & aliquot anni: necessario sequitur, non habere nos historiam antiquiorem, quam sit memoria annorum quinquies mille, quingentorum, octoginta quatuor, vel secundum aliam Chronologiam annorum quinquies mille, sexcentorum, octoginta & aliquot annorum, Rationes vero Aristotelis, Auerrois, Proci, & aliorum pro æternitate mundi facile dissoluant S. Thomas hic q. 46. a. 1. & lib. 2. cont. gent. c. 3. 1. & fusc Pererius lib. 15. Physic.

Secundo certū est, mundum corporeū cœpisse cū aliqua duratione creata, intrinseca & propria, siue ea fuerit æuum; siue tēpus proprie sumptum; prout nimirum aut Philosophi varie sentiūt de duratione rei corporeę permanentis; vel prout etiā de primo statu mūdi creati, ipsiusq; tēporis initio varie licet philosophari, vt dicitur dub. seq. Ex quo interim supponim⁹, simul cū mundo corporeo incepisse tēpus, mūdiq; adeo creatū fuisse initio veri ac proprii tēporis.

Hispositis, celebris est controuersia, an saltem per absolutam Dei potentiam mundus, aut vlla omnino creatura potuerit esse ab æterno. De qua re sunt vniuersim sex Philosophorum & Theologorum sententiæ. Prima absolute affirmat, potuisse mundum ab æterno produci, quoad omnes suas partes. Ita Arimæsis in 2. dist. 1. q. 3. Gabriel ibidē, Ockā in 2. sent. q. 8. & quodl. 2. q. 5. aliiq; Nominales; & quoad res permanentes cōsentiant; quoad successiuas a. problematice defendunt Conimbricenses l. 8. Physic. 2. q. 6. & 7.

Secunda absolute negat vllam creaturam potuisse esse vel produci ab æterno. Ita docēt Guilielmus Parisiensis 1. partis de vniuerso part. 2. cap. 8. Albertus in sum. part. 2. tract. 1. q. 4. mem. 2. & in 2. sent. dist. 1. art. 10. Henricus Gandaueris quodlib. 1. q. 7. & 8. Marfilisius in 2. q. 1. a. 2. quos sequitur Toletus lib. 8. physic. q. 2. & Murcialib. 8. Physic. disp. 1.

Tertia sententia est Bonauenturæ in 2. dist. 1. a. 1. q. 2. vbi negat, potuisse vllam creaturam ab æterno produci ex nihilo; tamen si concedat simul, potuisse ab æterno produci ex materia Deo cœternā & ingentā, si qua nimirum talis daretur. Quod est dicere absolute loquendo, non potuisse ab æterno produci.

Quarta sententia est, potuisse produci ab æterno quoad partes permanentes. non autem quoad successiuas. Ita Durandus in 2. dist. 1. q. 2. & 3. & sequitur Vasquez hic disp. 177. cap. 3. & Ruuius Physic. quæst. 2. & 3.

Quinta sententia est, potuisse mundum produci ab æterno, quoad omnes res, cum quarum æterna duratione non sit coniunctum aliquid infini-

nitum

nitum secundum omnes suas partes actu existens; non aut quoad aliquam rem, cum qua sit coniunctum eiusmodi infinitum actu; seu quod idem est, potuisse mundum eum omnibus suis rebus tam permanentibus, quam successivis esse ab æterno; modo ne simul ponatur aliquid, ex quo eiusmodi infinitum sequatur; uti V. G. sequeretur, si fuissent generationes humanae ab æterno; tunc enim simul actu existerent infinite animæ. &c. Ita docet S. Thomas hic q. 46. art. 2. ubi ait: *Mundum incepisse est creditio, non autem demonstrabile, vel possibile. Et hoc inquit, verile est, ut consideretur, ne forte aliquis, quod fidei est, demonstrare præsumens, rationes non necessarias inducat, quæ præbeant materiam irridendi infidelibus, existimantibus nos propter huiusmodi rationes credere, quæ fidei sunt.* Idem profequitur fusi in solutionibus argumentum, præsertim resp. ad S. Idem docent Heruæus in 2. dist. 1. q. 1. Capreolus in 2. dist. 1. q. 1. Sonzinnas 12. Metaph. q. 3. Caietanus hic cit. a. 2. & fere Sotus lib. 8. Physic. q. 2.

7 Sexta sententia est, etsi quidem consulendo rationem naturalem, & argumenta hæcenus ex ea depropta, non possit demonstrari impossibilitas æternitatis mundi, saltem quoad res permanentes; tamen perpendendo simul, ut par est, auctoritatem SS. Patrum, absolute sentiendum, mundum quoad nullam omnino re potuisse esse ab æterno; ac proinde existimandum esse, huius impossibilitatis subesse aliquam rationem, licet ea nondum satis comperta videatur. Ita docet Gregorius de Valentia hic disp. 3. q. 3. pun. 2.

8 Assertio I. Impossibile est, et secundum absolutam Dei potentiam, ut etiam intrinsece successiva, qualia sunt tempus & motus, fuerint ab æterno. Ita sentiunt Auctores 2. 3. 4. & 6. sententia; quo fit, ut hæc assertio sit communis Doctorum, quam fere omnes et recentiores sequuntur, teste Ruuio. Probat, præter ea, quæ dicuntur pro assertione 2. & 3. Primo. Quia impossibile est, ut sit æternum, de cuius ratione intrinseca est habere esse, post non esse: ita sunt entia successiva: Ergo. Maior patet. Minor probatur. Quia est de ratione intrinseca motus, ut supponat suum subiectum etiam prius duratione existens: siquidem est de ratione motus, ut ratione illius subiectum nunc aliter se habeat, quam prius; & impossibile est, cogitare motum esse; quod nunc & in omni duratione antecedere eodem modo se habuit. Et cum tempus sit numerus, aut duratio motus, eadem est ratio procedit de tempore.

9 Secundo. Quod necessario successivæ producit, non potest esse ab æterno: sed omne ens intrinsece successivum, ut tempus, motus, necessario successivæ producit. Ergo. &c. Maior tanquam extra controversiam posita tribuitur S. Thomæ hic q. 46. a. 2. ad 1. à Valentia cit. pun. 2. notab. 4. & probatur. Quod enim successivæ producit, necessario tempore est posterior causa producente; quandoquid ad eius productionem requiritur successio, quæ non potest esse sine mora. Minor videtur per se nota; quia impossibile est, ut simul producat (productione transeunte) quod intrinsece successivum est; quin eo ipso & simul esset, cum simul producat; & non simul esset; quia est ens successivum.

Tertio. Ad cuius existentiam necessario requiritur mora, impossibile est, ut sit ab æterno: sed ad entis successivæ existentiam necessario requiritur mora: Ergo. &c. Maior & minor constant ex dictis.

Quarto. Si entia successiva, ut motus & tempus, fuissent ab æterno, tunc daretur infinitum actu; mirum infiniti dies, infinitæ circulationes actu in rerum natura posita. Sed consequens est impossibile; ex dictis supra disput. 2. q. 4. dub. 2.

Quinto. Aut tempus ponitur ab æterno, secundum se totum, vel secundum aliquam partem sui partem: neutrum potest dici. Non primum; quia alias omnes partes temporis fuissent inter se coeternæ, adeoque simul; quod est impossibile; cum necessario una sit altera posterior. Nec secundum; tum ob dictam causam, quia argumentum pariter procedit de qualibet parte temporis. Tum quia per se absurdum est, ut pars temporis diutius duraverit, quam totum tempus. Atque hæc meo iudicio evidenter probant positam assertionem.

Assertio II. Impossibile item est, secundum rationem naturalem, ut mundus fuerit ab æterno, quoad res permanentes. Ita sentiunt cum Auctoribus secundæ sententiæ, à qua re ipsa non dissentit Bonaventura, ut dictum est; ea demque plane est sententia SS. Patrum, ut sequenti assertionem dicetur. Probat. Primo. quia nulla creatura, etiam permanens, potuit esse ab æterno, nisi per creationem seu productionem ex nihilo; aut saltem præsupposita secundum naturam creationis alicuius ex nihilo, ut omnes fatentur: sed impossibile est, ut per creationem ex nihilo aliqua creatura fuerit ab æterno: &c. Ergo. &c. Minor probatur. Quia, ut dictum dub. 1. in definitione creationis, vocula *Ex nihilo*, significat terminum à quo intrinsece ipsius creationis, ut cum S. Thomæ ibidem, & communi Theologorum docet et Vasquez disp. 17. c. 3. n. 12. Atque in omni mutatione vel productione, terminus à quo debet natura vel tempore præcedere terminum ad quem, seu existentiam eiusdem, ut fatentur omnes: Ergo etiam in præsentem Nihilum rei debet natura vel tempore præcedere existentiam rei create: quod libenter et cum Marfilio in 2. q. 1. a. 2. Bonaventura in 2. dist. 1. a. 1. q. 2. & a. 3. q. 1. Scoto in 2. dist. 1. q. 2. adeoque communi Doctorum, fatetur Vasquez loco citato: atque impossibile est, ut Nihilum rei præcedat solum natura, & non et duratione ipsam existentiam rei create: Ergo debet et tempore antecedere re create: ac proinde impossibile est, ut res aliqua creetur, seu producat ex nihilo ab æterno. Duæ consequentiæ posteriores sunt manifestæ.

Assumptio, unde tota vis argumenti pendet, probatur. Quia ut Nihilum natura antecedit, non satis est, ut res aliqua ex se ac sua natura nihil futura fuisset, nisi à Deo præveniretur; hoc enim non est natura prius re fuisse nihil, sed futuram fuisse nihil, nisi præveniretur; uti ex terminis patet: sed necesse est, ut à parte rei Nihil ipsius rei fuerit saltem natura prius, quam res esset: at vero impossibile est, & manifestum in terminis contradictionem involuit, ut Nihil ipsius rei vete præcedat, seu existat, & solum sit natura, & non et tempore vel duratione prius, quam res ipsa: tunc enim Nihil rei, & res ipsa, simul esse deberent in eodem instanti temporis vel durationis, quod est impossibile; Ergo impossibile est, ut Nihilum rei præcedat solum natura, & non etiam duratione existentiam rei create.

Idem docent in simili, qui recte philosophantur, de privatione ad generationem præntia; nempe privationem in omni generatione naturali, de qua locutus est Aristoteles, & ad quam velut Principium requisitum privationem, necessario & natura, & tem-

pore antecedere instans generationis; quod si per creationem simul producat materia cū forma, eius generationis seu productionis principium non esse priuationem in materia; nec de hac productione locutum esse Aristotelem, Eademque est communis & solidissima ratiocinatio SS. Patrum contra Arianos, vt inferius dicitur assert. 3.

14 Duo solum contra eā obici possunt: primo, quod iuxta Anselmum in Monolog. c. 8. S. Thomam hic q. 46. a. 2. ad 2. & Durandum loc. cit. vocula, *Ex nihilo*, in definitione creationis accipi potest etiam negative duntaxat; vt sensus sit, Non ex aliquo, seu ex nullo subiecto presupposito; quod verificari potest, etiam si nunquam præcesserit Nihilum, velut terminus à quo, nec naturā, nec tempore.

15 Respondeo, hanc non esse sufficientē, & ad equatā explicationē eius vocis, vt ex S. Thomā dictū dub. 1. non solum quia hac ratione ē generatio æterna Filii effect creatio; quia est ex nullo subiecto; nec omnino ex aliquo secundū durationē presupposito; sed etiā quia cum omnis creatura sit se ac sua natura nihil, debet ipsa per creationem (quando fit tota simul) ex suo quasi nihilo extrahi ita vt terminus à quo, sit ipsū nihil eiusdē rei. Quo posito, infallibiliter sequitur, nihil, & non esse ipsius rei debuisse ēt tempore antecedere creationē, sicut vniuersum terminus à quo nō solum natura, sed et tempore antecedit productionē instantaneam & existentiam termini ad quem: licet non ideo, quicquid altero natura prius est, etiam tempore sit prius, vt patet in substantia solis, respectu lucis ex ea emanantis.

16 Secundo obici potest instātia desumpta à personis diuinis: Quia si hoc argumentū aliquid probaret, simul probaret etiam, productionem Filii in diuinis esse debere à non esse Filii, velut termini à quo, tempore vel natura prioris ipsa productione eiusdem: quo posito, pariter concludetur, Filium non fuisse coæternum Patri; quod est contra fidem.

Respondeo, esse manifestam disparitatem inter Filium Dei, & creaturas: quia cū existentia sit de ratione & essentia Filii, non potest in ipso nuda essentia secundum ordinē naturæ priorē esse existentia; ac proinde nec potest eius productio habere terminum à quo. Non esse Filii; sed ea potius est nuda & simplex emanatio sine termino à quo; quae de causa ēt SS. Patres contra Arianos tantopere pugnabant, Filium non esse ex non entibus, seu ex non Ente; sed esse ex essentia Patris, non vt hæc dicat terminum à quo, sed Esse intrinsecū, sola origine, nō natura præexistens in Patre, vt suo loco dictum disp. 4. q. 1. dub. 7. & 8. Aliter se hic res habet cum creaturis, vt dictum.

17 Secundā rationem ita formo. Nulla res creata potuit produci ab æterno, nisi eius productio absolueretur & finiretur in instanti conceptibiliter indiuisibili, & coexistente æternitati; sed hoc est impossibile. Ergo, &c. Maiorem primum declaro. Voco n. instans e conceptibiliter indiuisibile, quod nullā penitus nec actualem, nec virtualem habet extensionem, sed in genere seu ratione durationis penitus indiuisibile est, ita vt nullam inuoluat moram seu durationem, siue permanentem, siue successiuam; cuiusmodi est instans nostri temporis.

18 Hoc posito probatur maior. Quia si productio illa creaturæ nō absoluitur & finitur in tali instanti; ergo

non finitur nisi in aliqua duratione longiori, quā sit tale instans; ac proinde indiget mora, ad hoc vt finiatur & perficiatur. Ergo impossibile est, vt sit æterna seu ab æterno; quandoquidem nihil potest esse æternum, quod ad sui productionem & existentiam moram requirit, vt supra etiam de rebus successiuis argumentati sumus.

Nec obstat, quod tale instans, cum sit instans temporis, quod antea probauimus æternū esse nō posse, non sit possibile, adeoq; nec cogitabile in æternitate. Primo n. instans eiusmodi indiuisibile etiam esse potest in re, quæ non mensuratur tempore nostro, sed æuo, aut tempore discretō, vt agendo de Angelis, & Angelicis operationibus diximus, & communiter omnes admittunt; & sane cum aliqua creata duratio in re ab æterno creata admitti debeat, necessario admitti debent eiusmodi instantia eiusdem durationis saltem conceptibilia. Secundo cum instans ēt temporis nostri non sit res successiua, sed per manens, hoc est, tota simul, quid nī ab Authoribus opposita sententia, quia fatentur res permanentes potuisse esse ab æterno, concedatur etiam, eiusmodi instans esse potuisse ab æterno? Tertio deniq; quæramus saltem per impossibile, de hac propositione conditionata; si instans eiusmodi fuisse possibile, aut cogitabile ab æterno, an tunc in eodem instanti perfecta fuisset creatio illa rei permanentis, certe negari id nullo modo potest, ob factum superius discursū. Cōstat ergo Maior.

Minor propositio probatur primo; quia tunc res creata habuisset principium durationis; Ergo non fuisset æterna. Antecedens probatur. Quia quicquid est, aut producitur in primo instanti suæ durationis, seu quod idem est, cuius rei productionis seu existentia primū instans est assignare, illa res habet principium durationis; sed ex hypothesi, si res, de qua agimus, producta fuisset in instanti modo superius explicato, producta fuisset in primo instanti; quia illud est primū instans durationis, ante quod non est aliud, & post quod tamen sequitur duratio morante illud vero instans productionis, cum ponatur ab æterno, non fuisset aliud; Ergo fuisset primū.

Secundo probatur eadem Minor. Quia si productio illa ab æterno fuisset absoluta vnicō ei⁹ modi instanti indiuisibili; tunc ipsum etiam eiusmodi instans indiuisibile, in quo res ponitur producta, saltem conceptibiliter fuisset ab æterno, adeoq; æternū; sed hoc manifeste est impossibile, & inuoluit contradictionem: quia hoc ipso, quod tam formaliter, quam virtualiter est indiuisibile; nequit coexistere vlli durationi, multoque minus æternitati.

Potest et eadem ratio in alium modū conformari, vt hæc sit ratio tertia; Si creatio vllius rei permanentis ab æterno fuisset possibilis, cum ea non potuisset finire, nisi lapsu totius æternitatis à parte ante; consequens est impossibile. Ergo, &c. Maior probatur. Quia ponatur quodecunq; tempus seu duratio finita, ante lapsum totius æternitatis à parte ante; quæro vtrum super sit tempus seu duratio finita, an infinita, post finitam creationem: non finita; quia cum antea etiam præcesserit solum finita duratio ex hypothesi, sequeretur hoc ipso rem solum fuisse tempore seu duratione finita; imo etiam ipsam æternitatem, qua ponitur durasse res creata, solum fuisse durationem vndiquaq; finitam; quia ex duabus durationibus finitis,

non potest fieri infinita duratio, vt patet. Nec dici potest, superesse infinitam durationem: quia ex hypothefi, ea duratio fupponit aliam priorē durationē, in qua refuit creata: Ergo impossibile est, vt duratio, quæ fupereft, fit infinita. Quare cum creatio rei non potuerit finire tempore finito, necellario fequitur, eā non potuiffe finire, nifi lapfu totius æternitatis a parte ante, vt i propofitio maior affimabat.

23 Minor autem, nempe hoc ipfum esse impossibile, probatur ex dictis; quia fic creatio illa rei indigniffet mora & lapfu totius æternitatis; ac proinde hoc ipfo non potuiffet esse æterna; quandoquidē non potuit exiftere prius, quam ellet producta; nec verō potuit etiam esse producta ex dictis, nifi in termino totius æternitatis: siquidem productio folum finita & perfecta esse poterat, post lapfum, adeoque in termino totius æternitatis antecedentis.

24 Aduerfus vtramq; hanc rationem hoc folum videtur obiici poffe; quod fi aliquid probaret, probaret et nec productionem feu generationē filii potuiffe esse æternam: quia pariter applicari potest ratio; eam nō potuiffe esse nifi instantaneam, aut finitam primum post lapfum totius æternitatis; ex quo fequitur, non potuiffe esse æternam.

25 Refpondeo, negando totum affumptum: quia est diuerfiffima ratio, quoad hoc, generationis æterni filii, & æternæ productionis creaturæ; primum ex parte fubiecti; quia creatura, vt cunq; fuerit æterna, est tamen mutabilis, & natura fua defectibilis; Filius æternus nequaquam: fecundo ex parte durationis; quia creatura non potuit intrinfece durare & exiftere per ipfam incretam & immutabilem durationem æternitatis; fed folum per creatam aliquam, adeoque hoc ipfo mutabilem durationem: tertio ex parte productionis; quia productio feu creatio creaturæ, quantumuis æterna, ponitur fua natura, ac re ipsa & finita, productio vero feu generatio filii, cū fit immanens in Deo, ac ipfa entitas Deitatis, ex fe ac natura fua penitus immutabilis est, nec vnquam potest ita esse perfecta, vt fit finita feu terminata. Quo fit, vt ei nequaquam poffit applicari fupradicta ratio, eam fcilicet, aut esse instantaneam, aut non nifi lapfu æternitatis perfectam & finitam; fed est ac fuit femper; ac necellario erit in omnem æternitatem interminabiliter ac perpetuo perfecta, fed nunquam finita; nec opus haberet ad fuam perfectionem lapfu æternitatis: quia intrinfece ipfa æternitas, cum fit infinita, increata, immutabilis, & interminata, nunquam labitur, fed femper est eadē; idemq; in illa est fieri & esse, perfici & perfecta esse, femel esse ac femper perpetuoq; esse: quod tamen in creatura eo ipfo, quod necellario ac intrinfece mutabilis est, nec exiftere potest intrinfece nifi per creatam aliquam & natura fua mutabilem durationem, fivē exifterentiam, longe fecus accidit, vt dictum: vt proinde in productione creaturæ recte procedat argumentatio, fed non in æterna filii Generatione.

26 Atq; hæ tres rationes, omiffis aliis, quas nihil attinet examinare, ad propofitum mihi videtur fufficere: nec meo iudicio funt minus efficaces, quam quibus probatur exifterentia Dei. Neq; opus est, vt fidem noſtram, de initio mundi his rationibus fulciamus; quando ea longe firmiori fundamento nititur; & aliud est, mundum re ipsa non fuiſſe ab æterno productum, quod est de fide, aliud non potuiſſe ab æterno

produci, quod non est de fide, fed extrinfece folum confirmare potest propofitionem priorē de fide, quod adeo non est improbandum, vt fit etiam magnopere laudandum, ac nonnunquā potest esse necellarium, aut faltem valde opportunū apud eos, qui fidem & fidei principia nondū admittunt. Alioquin etiam S. Thomas nullam debuiffet rationem naturalem adhibere ad probandam exifterentiam, aut infinitatem, vel fimplicitatem Dei, aliaque attributa diuina, quod tamen, vt fuo loco disp. 2. vidimus, accurate ipſe & diligenter præſtitit.

27 Aſſertio III. Sed etiam iuxta SS. Patres fatendum est, impossibile esse, vt mundus, fivē quoad res permanentes, fivē ſucceſſiuas, fuerit ab æterno. Hæc aſſertio contra Vasquez est non ſolū Gregorii de Valentia fupra, fed etiam omnium authorum ſecundæ, & tertie ſententiæ; imo etiam ipſius S. Thomæ loc. cit. qui ſolum negat, id poſſe probari ex ratione naturali euidenti, non autem ex principiis fidei, vel auctoritate Patrum. Probatur ipſis Patrum teſtimoniis, quibus ſane quidem meo iudicio non ſatisfacit Vasquez cit. disp. 177. c. 3. Etenim Baſilius lib. 2. cōt. Euzonomium ante med. ait: *Nos eiusdem dementiæ eſſe pœtens, & creaturæ æternitatis teſtimonium præbere, & creaturæ Dominum hac confeſſione priuare.* Vbi notandum, non dicere, eſſe eiusdē falſitatis, aut erroris, aut infidelitatis, fed dementiæ; quæ non potest niſi illi dicto tribui, quod ipſi et rationi naturali aperte aduerſatur, vt & adiunctum exemplum, cum quo Baſilius rem præſentem comparat, aperte demonſtrat.

28 Ambroſius lib. 1. hexaem. cap. 3. *Quomodo, inquit, coæternum Deo mundum aſſerunt, & creatori omnium ſociant, atq; æqualem (duratione) eſſe diſputant creaturam?* Vbi contra Philoſophos diſputans, ex ipſa ratione, creaturæ ſuperius expoſita, argumentum ſumit, ad probandam impoſſibilitatem æternitatis mundi.

29 Auguſtinus lib. 12. de ciuit. cap. 15. de Angelis loquens ait: *Quomodo creati dicendi ſunt, ſeſemper fuiſſe intelliguntur?* Vbi rurfum æternitatem cum ratione Creationis pugnare ſentit. Et multo apertius lib. cont. Felicianum Arianū ante med. ita definiit Creaturam: *Creatura eſt ex eo, quod adhuc non eſt, aut aliquādo non fuit, rei cuiuslibet corruptibilis, quantum in ſe eſt (niſi videlicet à Deo ſuſtentaretur) Patris omnipotentis Dei voluntate facta ſubſtantia.* Et ſubiungit: *Hæc definitio vtrum in Dei vadat Filium, videamus.* Vbi plane vides, iuxta Auguſtinum, rationem ipſius Creationis & creaturæ depoſcere præuium nihil ex quo creatura produci debuit, vt in prima ratione primæ aſſertionis argumentati ſumus.

30 Deniq; Damascenus lib. 1. fid. cap. 8. *Natura, inquit, minime comparati eſt,* (quafi dicat, minime patitur) *vt quod ex nihilo in ortum producitur, eandem cum ſuo principio æternitatem habeat.* Et ibidem: *Creatio cum à voluntate proficiſcatur, Deo profecto coæterna non eſt.* Vbi tum ex eo, quod creatura eſt ex nihilo, tum quod voluntarie à Deo producta eſt, probari putat Damascenus, eam non poſſe ſuo principio eſſe coætheram. De cuius tamen poſteriore ratione nihil diſputo; ſatis eſt ad propoſitum, hanc eius fuiſſe mentem, vt exiſtimaret, æternitatis poſſibilitatem repugnare naturali rationi.

DVBIUM IV.

An & quo ordine, siue successione temporis, ac dierum, mundus corporeus à Deo sit productus: & quandonam cæperit tempus & mundus.

S. Thomas 1. p. q. 66. a. 4. & q. 74. a. 3.

1 **Q**uestio est, an mundus corporeus, & totum opus hexæmeron, cuius productio Genes. 1. narratur, fuerit simul, & in eodem instanti, an verò successiue per plures dies ordine sibi succedentes productum. Et quamuis Sanctus Thomas primum q. 74. art. 2. post opus sex dierum sigillatim explicatum, eam quæstionem pertractet, quia tamen ad rationem genericam eius operis cognoscendam, pertinet, merito ac necessariò prius explicanda est, ut bene etiam notauit Gregorius de Valentia disput. 5. quæst. 2. punct. 2.

2 Sunt autem hac de re, vt notauit ibidem S. Thomas, duæ SS. Patrum & Doctorum sententia. Prima docet, simul ac eodem momento facta fuisse omnia, quæ per sex dies producta fuisse narrat Moyses. Huius sententia præcipuus author est Augustinus l. 1. super Genes. ad lit. c. 15. & lib. 4. c. 34. & lib. 5. cap. 4. & 5. & l. 11. de ciuit. c. 9. & alibi sæpe. Idem docent Philo lib. de allegor. leg. Mos. Procopius in c. 1. Genes. & Caietanus ibidem, & Canus apud Molinâ hic disp. 1. & fauet Origenes lib. 4. peri archon. c. 2.

3 Sed qui tamen variè senarium illum dierum numerum interpretatur. Augustinus n. diem eo loco vult significare cognitionem Angelicâ, prout ad vnum, quodq; opus alicui diei assignatur terminatur, quia nihil Deus produxit in rerû natura, quod non impresserit menti Angelicæ; ac proinde sex dies nihil vult aliud esse, quàm cognitionem Angelicâ ordine quodam, non temporis, aut durationis, sed rationis, fundatam in ipso naturali rerum ordine, ad sex illa diuersa rerum genera, & opera terminatam. Mane autem cuiusq; diei vult esse cognitionem rerû in Verbo; aut certè cognitionem rerum in suo genere, relata ad laudem creatoris; vesperâ autem, cognitione earundem rerum in proprio genere absolutè.

4 Philo senario illo dierum numero solum vult significatam conditarum rerum perfectione, quæ senario numero denotari solet. Procopius ait, idèò per sex dierum intervalla fuisse adumbratum opus creationis, vt facilius à rudi populo intelligeretur. Caietanus & Canus dicunt, id fecisse Moysè, vt eâ re ostenderet naturalem ordinem, & consequentiâ productarum rerum talem esse, vt si successiue producendæ essent, non possent comodius, quàm tali ordine produci. Addit tamen Augustinus l. 6. super Gen. ad lit. c. 5. & 6. non omnia, quæ à Moysè narrantur, simul fuisse producta in seipsis, sed quædam tantum quasi potentialiter in suis seminibus, nimirum illa, quæ tertio, quinto, & sexto die facta narrantur.

5 Secunda & cõmunis Patrum sententia, vt videbimus, docet, opera illa sex dierum, quæ à Moysè narrantur, planè successiue, proprijs ac diuersis sex

diebus sibi succedentibus, vt litera ipsa sonat à Deo fuisse perfecta. Atque has duas opiniones referens S. Thomas cit. q. 74. a. 2. ait, illas quidem, si referantur ad expositionem literæ Genes. magnam diuersitatem habere: si verò referantur ad rem significatam, seu ipsum modum productionis rerum, non multum differre.

Quia quamuis S. Augustinus doceat, omnia opera sex dierum facta esse simul, ea tamen non ita explicat, sicut alij Patres. Nam primò Augustinus per terram & aquam prius creatas intelligit materiam totaliter informem; per factionem autem firmamenti, & congregationem aquarum, & appositionem arida, intelligit impressionem formarum in materiam corporalem. Alij verò sancti per terram & aquam primò creatas, intelligunt ipsa elementa mundi, sub proprijs formis existètia. Ita S. Thomas cit. a. 2. Conueniunt ergo vtrique in hoc, quod cælum & terra, omniaque elementa simul eodemq; die fuerint creata. Neque enim Augustinus materiam informem putauit duratione antecessisse reliquum corpus, sed solum naturâ, vt rectè notauit Molina disp. 1. de oper. sex dierum, & ipsèmet Sanctus Thomas q. 66. a. 4. & q. 69. art. 1.

Deinde, cù inter opera sex dierum referuntur plantæ & animalia tertio, quinto, & sexto die producta, Augustinus non intelligit, ea producta fuisse in se, sed solum in suis principijs & elementis vt dictum; actu verò ac formaliter in seipsis fatetur postea primum fuisse producta. Quò fit, vt in eo vtrique conueniant, mundum totum substantialiter, & quoad suas partes essentielles, hoc est, elementa, fuisse simul à Deo producta; vt cuoque inter in numero dierum, & proprio vniciue diei opere assignando, inter se dissentiant, vt dictum.

8 Ex quo concludit S. Thomas ibidem, in hoc quod Augustinus ponit opera sex dierum simul esse facta, sequi eundem (re ipsâ) modum productionis rerum. Nam secundum vtrisque in prima rerum productione, (primo die factâ) materia erat sub formis substantialibus elementorum; & secundum vtrisque in prima rerum institutione, non fuerunt animalia & planta in actu.

Sed remanet, inquit S. Thomas, differentia quantum ad quatuor. Quia secundum alios sanctos, post productionem creaturæ, fuit aliquod tempus, in quo non erat lux. Item in quo non erat firmamentum formatum. Item in quo non erat terra discooperata aquis. Et in quo non erant formata cæli luminaria; quod est quartum: quæ non oportet ponere secundum expositionem Augustini. Ita S. Thomas: qui denique de vtrâque sententiâ iudicium ferens, neutri censet præiudicandum, sed vtriusque rationibus respondendum, vt mox ibidem facit.

9 At verò saluâ vtriusq; tanti Doctoris autoritate, planè dicendum existimo, opera illa sex dierum, qualiacunq; demum illa sint, non simul ac eodem instanti temporis, sed successiue, sex dierum succedentium spatio fuisse à Deo producta. Hæc est communis sententia SS. Patrum, vt fatetur S. Thomas loc. cit. quam speciatim tradunt Basilius, Ambrosius, Chrylostomus, Strabus, Beda & alij in c. 1. Genes. item Gregorius Nazianzenus oratione 43. in Theol. Hieronymus in quæstionibus hebraicis super Gen. Gregorius lib. 3. 2. Moral. c. 10. Rupertus Tuitiensis l. 1. de operibus Trinit. c. 37. Eadem quoque est communis ac receptissima sententia Scholasticorum cum Magistro in 2. dist. 12. & 15. vbi affirmat, hanc sen-

tentiam.

tentiam magis approbati ab Ecclesia Catholica. Eandem è recentioribus Theologis fortiter propugnant Molina 1. part. tract. de opere sex dierum, disp. 1. Gregorius de Valentia cit. disp. 5. q. 2. punct. 2. Pererius tomo 1. in Genes. lib. 1. disput. penult.

10 Probatur primò ex aperto contextu Genes. c. 1. ubi aperte ac disertè, verbisque repetitis, singuli dies ordine recensentur, primus, secundus, tertius, usque ad sextum; & singulis proprium ac peculiare opus à Deo productum tribuitur: adeò vt nec posset quidem clarius id ipsum doceri. Cum verò iuxta ipsius Augustini regulam lib. 8. de Genes. ad lit. scriptura propriè intelligenda sit, quando sine absurdo potest, (vti sanè in proposito optimè posse, docebit tota disputatio sequens,) ita hoc in primis necessarium est, in historica narratione; & eà quidem maxime, quæ pro simplici rudique populo conscripta est; vti est historia Genes. à Moysè pro populo Israelitico in primis conscripta: cui quid attinebat metaphora, adeò remota, obscura, & longè petita, & vix summis ingenijs intelligibili, ipsius tam variæ Angelicæ cogitationis (cum præsertim de Angelis eorumque productione nihil vsquam à Moysè aperte commemoratum adhuc esset) rem aliqui in se planam, velut Cymmerijs tenebris inuolutam proponere?

11 Secundo pugnat opposita sententia cum nonnullis, quæ particulatim in eà narratione à Moysè referuntur; Vt v. 2. quòd tenebrae essent super faciem abyssi: ubi aperte docetur, ante creationem lucis, aliquanto tempore præcessisse tenebras; vt magis patebit quæstion. seq. quod tamen iuxta Augustini sententiam, dici non potest, vt fatetur Sanctus Thomas, & magis patebit quæst. seq. Item quòd versu nono dicitur. *Congregentur aqua in locum vnum, & appareat arida;* ubi rursum aperte significatur, terram antea fuisse aquis coopertam. Omitto quod versu secundo dicitur, *terram fuisse inaniem & vacham;* vt proinde plantæ, arbores, & animalia non potuerint vnà cum terrâ esse producta: nam vt antea notauimus, ipse Augustinus fatetur, hæc in se non fuisse simul cum terrâ producta: etsi hoc faciat contra alios, pro opposita sententia relatos; qui in hac parte Augustino non consentiunt.

12 Tertio pugnat ea sententia cum alijs Scripturæ testimonijs, quibus de sex diebus creationis ac sabbato fit mentio: Vt Genes. 2. versu 2. *Compleuitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat, & requieuit die septimo ab universo opere, quod pararat. & benedixit diei septimo, & sanctificauit illum, quia in ipso cessauerat ab omni opere suo.* Item Exodi vigesimo versu octauo. *Memento vt diem sabbati sanctifices, sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. septimo autem die sabbatum Domini tui est: non facies omne opus in eo, &c. Sex enim diebus fecit Deus calum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo. Idcirco benedixit Dominus diei sabbati, & sanctificauit eum.* Et Exodi 31. v. 16. *Custodiant filij Israel sabbatum, &c. sex enim diebus fecit Dominus calum & terram, & in septimo ab opere cessauit.* Ex quibus verbis triplex argumentum sumitur ad propositum. 1. Quia dies septimus sabbati, planè significat aliquam durationem à reliquis diebus, seu duratione reliquorum dierum, quomodo cunquè explicentur, distinctam; non enim fieri potuit, vt Deus in eodem mo-

mento crearet mundum; & ab hac creatione quiesceret: Ergo & dies sex illi inter se duratione distinguuntur. 2. Quia dies sabbati, tanquam dies quietis, non rectè opponitur sex alijs diebus, si Deus in ijs nihil distincti operis fecit; neque ratio erat, cur idè dies septimus festiuus indiceretur, si sex veri dies operum non antecesserunt. 3. Imò non potuit septimus dies esse sabbati & quietis; sed potius ipse primus dies creationis nempe dominicus, erat sabbati nomine appellandus; cum ex opposita sententia, mox eo ipso die, post instans creationis quiesceret; atque si in vltimo instanti eius diei ponatur facta creatio, sabbatum incidet in ipsum diem lunæ.

13 Quarto aduersatur ea sententia optimis congruentijs; quæ pro successiuâ eorum productione adferri possunt; Nimirum 1. vt hac ratione Deus ipse suo quodammodo exemplo initium faceret vniuersi temporis futuri in septem dies, repetitâ identidem numeratione, dispertiendi, (vti ab omnibus gentibus receptum) & vnoquoque die certum creationis beneficium (vti facit Ecclesia) præter sabbatum seu quietis memoriâ, grato animo recolendi. 2. Vt elementa statum naturis suis maxime conuenientem prius obtinerent, quàm sequentibus diebus in gratiam hominis, diuinâ voluntate materiam varijs mixtis producendis subministrando, ab eo descenderent; sicque adeò homo creationis & dispositionis diuinæ beneficium erga se magis agnosceret. 3. Vt prima productio magni mundi aptius exemplar esset & prototypum microcosmi, seu parui mundi, nimirum hominis; qui cum breui quidem tempore (velut vnicò die) quoad substantiam in vtero generetur, tamen vt perficiatur, multò longiori tempore, & quasi quinque dierum spatio opus habet. 4. Vt quisinâ esset inter res ipsas nature ordo, facilius patesceret. 5. Vt sola voluntate, nõ aliqua Deû necessitate, mundû creasse, clariùs innotesceret.

14 Postremò longè conuenientius fuit, primo die eorum mundum quoad substantiam simul producere; & deinde addito vario ornatu ac perfectione accidentali, quasi perficere & elaborare; item pro vsu hominis, domum primùm atque habitationis locum producere; deinde eam suppellectile ac necessario quasi commeatu instruere, & denique domus eiusdem incolam, nimirum hominem in eam introducere; quod in opere Creationis iuxta legitimam sex dierum distributionem fecit Deus; quàm aut primò materiam tantùm informem producere; cum Dei opera in vnoquoque genere perfecta sint; nec vllò modo rerum naturis sit conforme, materiam omni forma priuatam esse; aut simul omnia ac sine ordine, incolam cum domo, & vta loquar, auem cū nido & iumentū cū stabulo, producere.

15 Omitto alia particularia, quæ in Augustini sententiâ, aut inter se non benè cohærent, aut difficulter explicari possunt, vt videre est apud citatos, præcipuè Molinam, qui sigillatim diuersos explicandi modos authorum oppositæ sententiæ refellit. Sit ergo hoc ratum ac firmum, quod etiam nobis deinceps, in multis difficultatibus, quasi fundamenti loco deseruiet, opus creationis planè sex dierum naturalium spatio, qui ex mane & vespere, hoc est, diurni & nocturni temporis horis viginti quatuor constituntur, vt dicemus, à Deo fuisse perfectum.

Neque

16 Neque difficile est oppositæ sententiæ fundamentis satisfacere. Obijciunt primò quædam loca Scripturæ, quæ simul omnia fuisse producta indicant. Ut illud Eccles. 18. *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul.* Et Genes. 2. *Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creata sunt, in die, quo fecit Deus cælum & terram, & omne virgultum agri.* Et Job. 40. *Eccæ Behemoth (hoc est, diabolus) quem feci secum; adeoque simul cum homine.*

Ad 1. omisâ illâ explicatione, quod vocula *simul* idem sit quod *pariter*; Respondeo sensum esse, aut quod eodem tempore sex dierum Deus fecerit omnia, aut etiam quod ea, quæ inter opera sex dierum fuerunt propriè creata, Deus simul ac eodem etiam momento creaverit omnia: aut denique quòd omnia creaverit simul, quoad sua principia & elementa; quæ omnia simul facta esse patebit quæst. sequenti. Quo ferè sensu etiam eum locum explicat Sanctus Thomas q. 74. art. 2. ad 2. post S. Gregorium lib. 3. Moral. cap. 10.

17 Ad secundum respondeo, sæpe Scripturam aliàs diem pro tempore indefinite sumere; ac verò nunquam dies sex in aliquâ narratione distinctè recensere, & singulis proprium opus assignare, eo nomine vnum diem, aut instans intelligendo. Dicit etiam potest, per diem designari diem septimum, & illud, *quo fecit*, perinde esse, ac si dictum fuisset, *quo fecerat, seu creaverat*, hoc est creationem absoluerat; eo sensu, quo initio capituli ibidem dictum fuerat, *Completisque Deus die septimo opus suum quod fecerat.*

Ad tertium locum Respondeo, *Behemoth* cum homine factum dici, non quia eodem momento, sed sub idem tempus productionis mundi factus est.

18 Secundò obijcitur decretum Concilij Lateranensis sub Innocentio III. & habetur cap. *Firmiter*, vbi definitur, *Deum ab initio temporis simul vtramque de nihilo condidisse creaturam, spiritualem & corporalem.*

Respondeo, sermonem esse de mundo corporeo, quoad substantiam, eumque simul fuisse productum cum Angelis, nos ipsi docuimus suprâ disputatione 5. dub. 1. Gregorius de Valentia hic loc. cit. cum S. Thoma, quem citat. opusc. 23. putat voculam *simul* significare idem quod *pariter*, siue ex æquo, de quo vide locum citatum.

19 Tertio obijciuntur quædam, quæ ex nostrâ sententiâ videntur sequi absurda, vt quod lux sine sole, cælum, sine firmamento, & stellis fuisset productum, &c. Sed hæc & similia, si benè intelligantur, absurda non esse, quæstionibus sequentibus declarabitur.

Postremò obijci potest, hac ratione consequens esse, tempus statim incepisse cum mundo condito; seu cum cælo & terrâ in principio creatis; quia dies naturalis sine tempore esse non potest: non sequens autem est falsum; quia tempus non cœpit ante motum firmamenti ac siderum; aut certè non ante lucem conditam; cum tamen firmamentum primum secundo die, sidera primò quarto die, lux verò primo quidè die, sed non nisi post tenebras fuerit creata.

Respondeo, fatendum omninò esse, cælum & terram, adeoque mundum, in principio temporis fuisse creatum; adeoque tempus simul (extrinsecè) cœpisse eum ipso mundo corporeo. Ita enim defi-

nitur cit. cap. *Firmiter* de summâ Trinit. & fid. Cathol. Itaque inter alios maxime proprius ac literalis est sensus illorum verborum, Genes. 1. v. 1. *In principio creavit Deus cælum & terram*, vt docet S. Thomas q. 46. art. 3. & plerique Patres, vt Basilius homil. 1. Hexaem. Ambrosius lib. 1. Hexaem. cap. 6. Augustinus lib. 12. Confess. cap. 20. & 28. & lib. 1. de Genes. imperfecto cap. 3. & alij. Idem docet Sanctus Thomas cit. q. 66. a. 4. vbi etiam ex communi Doctorum quatuor cœua recenset, nimirum Anglicam naturam, cælum Empyreum, materiam corporealem informem, & tempus; etsi quidem hoc ipsum dictum ibidem non vsquequaq; approbet.

Sed quænam ratio fuerit illius temporis, dubitatur, vt videre est apud S. Thomam quæst. 66. art. 4. ad 3. Quidam enim tempus illud solum putant fuisse Angelicum, in successione videlicet plurium cogitationum seu actionum Angelicarum positum; à quâ sententiâ non multum abhorret S. Thomas cit. q. 66. a. 4. ad 3. Alij in altero extremo, existimant, ab initio quoque statim fuisse tempus consequens motum primi mobilis & firmamenti; quod docet Gregorius de Valentia hic disputatione quinta quæst. 2. punct. 1.

21 Sed suppositis ijs, quæ dicuntur quæst. seq. Respondendum est, cum initio mundi simul cœpisse tempus, non solum Angelicum, sed etiam rerum corporearum; verum cum distinctione. Dupliciter enim loqui possumus de tempore rerum corporearum; primò vt est realis & intrinseca duratio eandem rerum, præsertim corruptibilium, ipsiusque motus successiui, qui in rebus corporeis cernitur. Et hac ratione simul cum ipso mundo corporeo, atque elementis mundi in principio creatis, incepit tempus; statim enim ac terra, cæteraque elementa fuerunt creata, cœpit actio, ac mutua alteratio eorundem, secundum frigus, calorem, siccitatem, humiditatem, vt nihil dicam de motu locali eorundem secundum partes; nihil de ipsâ eorundem substantiâ, cuius tamen intrinsecam durationem probabilior philosophia aliam esse non putat, quàm tempus.

22 Secundò loqui possumus de tempore, vt est mensura extrinseca motus naturalis cuiuscunque; ad quod requiritur, vt sit duratio motus maximè regularis, & vniuersalis, ac notissimi; nempe ipsius primi mobilis, aut certè alterius corporis cælestis, quod eundem motum exprimat, vel imitetur. Et hac ratione fatendum est, in principio creationis mundi, tempus eiusmodi reale ac positium nondum cœpisse; sed postea primum creatâ luce, post duodecim horas tenebrarum exactas, vt dicemus. Quanquam cum cōtrariorum sit eadem ratio, tempusque adeò non tantum sit mensura motus, sed etiam oppositæ quietis; ipsa etiam quies corporis cælestis, quatenus est privatio tanti vel tanti motus, qui tunc ad similitudinem primi mobilis peragi potuisset, perinde secundum rationem nostram tempore mensurari potest, ac si verè motus ille exitisset, vt quæst. sequenti dubio primo dicitur. Atque hoc principium temporis ad initium mundi corporei sufficit.

23 Quæri hic solet, quo die, quoque anni tempore mundus fuerit conditus. Respondeo, de die nul-

lam esse posse controuersiam. Constat enim primum diem creationis (quo nimirum celum & terra, adeoque ut dicitur quæst. seq. tora mundi substantia fuit creata) fuisse dominicum; cum dies ab eo septimus fuerit dies sabbati, ut patet ex Genes. 2. v. 2. Idque proficitur Ecclesia in illo Hymno; *Primo die mundum, quo mundus exstat conditus.*

24 Sed quoniam anni tempore seu mense mundus fuerit conditus, non omnino certum est. Gerardus Mercator in sua Chronolog. putat, mundum fuisse conditum in æstate, mense Iunio. Sed est noua & improbabilis sententia; nulloque fundamento solidonitur. Nimirum quia Genes. 8. legitur, mense vndecimo columbam fuisse reuersam ad arcam; cum ramo oliuæ virentibus folijs: quasi tunc primum germinauerit oliuæ arbor; quod iuxta Plinium libro 16. c. 25. fieri solet mense Maio. Sed nec probatur, mensem illum dictum fuisse vndecimum; potius à creatione mundi, quam ab initio diluuij; aut ab Anno sexcentesimo ætatis Noë; nec virentia folia oliuæ soli Maio, sed toti anni tempori conueniunt.

25 Secundò igitur Abulenſis & Lyratus in cap. 1. Genes. putant, mundum conditum initio autumnus, adeoque mense Septembri. Sed nituntur itidem incertis coniecturis, & consequentijs. Vt, quia ante legem per Moysen promulgatam, Hebræi numerarunt initium Anni à Septembri, iuxta Hieronymum in cap. 1. Ezech. quod tamen ob aliam causam facile fieri potuit, ut mox dicitur. Item, quod Exod. 23. eiusdem mensis tempus vocatur. *Exitus Anni*, quod tamen potius ob fructus eo tem-

porè perfectè collectos & reconditos, dictum erat, ut colligitur ex eodem loco, & Exodi 34. Denique quod tunc fructus arborum fuerint maturi, Genes. 1. & 3. cum tamen in omni sententia, hac in re peculiare quid diuina virtute interuenerit; eo quod nunquam naturaliter omnes plantæ & arbores, in eodem terræ climate, simul fructus ferre soleant; quod tamen tunc accidisse ex Genes. 1. versu 11. & capite 2. versu 9. colligitur.

26 Verior igitur, & cæteris anteferenda est communis sententia Patrum, mundum fuisse productum in vere (iuxta Clima terræ Palestinæ) circa æquinoctium vernum, & secundam hodiernam computationem, mense Martio, ut pluribus Pererius Genes. 1. versu 11. & Valentia quæstione 3. punct. 3. Molina disp. 14. Tum quia tunc etiam terra naturaliter germinare solet. Tum quia vix naturalius principium anni constitui potest, quam æquinoctium vernum, saltem in nostro hemisphærio, ob eandem causam. Tum quia eo tempore etiam alia præcipua Dei opera sunt peracta, ut liberatio populi ex Ægypto, Incarnatio, Mors & Resurrectio Christi, &c. Denique valde verisimile est, SS. Patres id per traditionem accepisse; quod ita speciatim tradunt Athanasius q. 17. ad Antioch. Gregorius Nazianzenus orat. de noua dom. Cyrillus Hierosolymitanus catech. 114. Theodoretus quæst. 72. in Exod. Ambrosius lib. 1. Hexaem. capite 4. Leo serm. 9. de pass. Dom. Isidorus libro 5. Etymol. capite 8. Beda libro de rat. temp. capite 40. & consentit Virgilius libro 2. Georg. post. med.

QVÆSTIO II.

De opere primæ diei, nimirum celo, terra, luce.

S. Thomas I. p. q. 66. & 67.

Absoluetur hæc quæstio sex dubitationibus. I. An celum & terra primo die; an potius ante primum diem sint creata. II. Quid celi & terra nomine significetur; an non solum celum Empyreum; sed etiam omne corpus celeste, omniaque elementa; adeoque totus mundus corporeus quoad essentiam. III. Qualis lux; & quo spatio primi diei sit producta; an post tenebras; & quis finis & usus eius lucis. IV. Ex qua materia celum constet. V. An celum sit animatum. VI. An sit natura sua corpus generabile & corruptibile.

DVBIVM I.

An celum & terra primo die; an potius ante primum diem sint creata.

S. Thom. I. p. q. 66. aa. 4.

1 **E**Narrationem Creationis Mundi Moyses Genes. primo, versu primo, his verbis orditur. *In principio creauit Deus celum & terram.* Vbi voculam, *In principio*, inter alia significata, propriè significare, in principio temporis, quæstione præcedenti dubio quarto, dictum est. Creationem autem propriè accipi, diximus ibidem dubio primo,

Cæli verò nomen et si latè quandoque omne corpus sublime diaphanum, terræ & aquâ superius significet; ipsumque adeò etiam aërem comprehendat, iuxta Scripturam, quæ & *catarrhus celi*, Genes. capite 7. versu vndecimo, & sæpe alias *volucres*, seu *volatilia celi* nominat, Genes. 1. versu 30. Genes. 9. versu secundo, Psalmo 8. versu 9. Ieremix 7. versu 33.

Matth.